

Postavit se depresi? Evropa potřebuje silný plán pro sociální a průmyslové oživení

Analýza Evropské federace kováků

Výrobní zaměstnanci se stali oběťmi krize, kterou nezpůsobili. Vlády vydaly stovky miliard eur bankéřům a současně sdělily pracujícím lidem, že musí zaplatit cenu za tuto krizi. Závažnost situace je evidentní z narůstajícího počtu hromadných propouštění, nárůstu měr nezaměstnanosti a nárůstu sociálního napětí. Evropská federace kováků (EMF) bezvýhradně odmítá, aby břemeno bylo přesunuto na běžné pracující lidi.

V celé Evropě, na pracovištích a na ulicích, vyjadřují pracující svůj hněv nad převažujícím vypořádáním, které upřednostňuje podnikatelské potřeby a potřeby kapitálu před potřebami pracujících.

Politická odpověď vůči reálné ekonomice je špatně koordinovaná, často protichůdná a s neadekvátními zdroji. Vzhledem k tomu, že je finanční kapitalismus na kolenou, nastal čas, aby ekonomičtí lídři podporovali větší ekonomickou, sociální a ekologickou udržitelnost. Pro spuštění tohoto modelu je zásadní silná výrobní báze a závisí na silném zaangažování zaměstnanců ve zpracovatelské při definování jeho budoucího směřování.

Výrobní zaměstnanci si nemohou dovolit zaplatit cenu krize a Evropa si nemůže dovolit je ztratit

Je nutné věnovat čas, energii a zdroje na podporu reálné ekonomiky a miliónů zaměstnanců v celém světě a nepoužívat je jenom na podporu bankovního systému.

Za tímto účelem prezentuje tento materiál požadavky EMF na podporu silnějšího a udržitelnějšího sektoru průmyslu v Evropě. Vyzýváme evropské lídry a instituce EU, aby se zaměřili na implementaci následujících opatření:

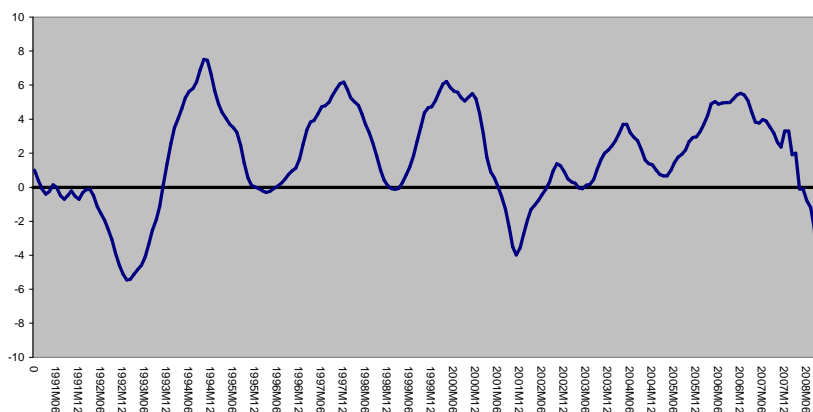
- 1. Regulovat finanční trhy a zajistit, aby peníze daňových poplatníků dorazily k občanům a do podniků zápasících o přežití a podpořily tak vyváženou sociální tržní ekonomiku**
  - Vyzývá k silné re-regulaci a k doзору nad mezinárodním finančním trhem, a také k veřejné kontrole stimulačních balíčků zajišťující, aby finanční podpora dorazila k zaměstnancům, spotřebitelům a podnikům.
  - Vyzývá k uzavření nové sociální dohody s finančním sektorem, s přímou participací veřejného sektoru, v podmínkách kapitálu a v rámci procesu rozhodování.
- 2. Již dnes vytvořit základy pro výzkum a vývoj, investice a podněty pro dlouhodobě udržitelnou výrobu a spotřebu**
  - Vyzývá k radikálním, strategickým a koordinovaným politickým opatřením, nutným k zajištění silného a udržitelného výrobního průmyslu, který po překonání krize poskytne kvalitní pracovní místa.
- 3. Vyhnout se sociální recesi a udržet v bezpečí kvalifikovanou pracovní sílu, připravenou pro období oživení**
  - Vyzývá k udržení důstojných mezd a pracovních podmínek, namísto zvyšování rizikové práce, nemorálních bonusových systémů a maximalizace akcionářské hodnoty s cílem vyhnout se prodloužení sociální recese v Evropě.
- 4. Podporovat nový model korporáčního řízení, který by vydláždil cestu udržitelnému rozvoji podniků a zaměstnanosti**

- Vyzývá ke kompletní renovaci našeho modelu korporačního řízení, který by posílil kolektivní vyjednávání a poskytl zaměstnancům silnější slovo v korporativní strategii a zabránil excesům, které z dlouhodobého hlediska oslabují podniky.

Reálná ekonomika ponechána, aby nesla následky, zatímco banky sedí na penězích daňových poplatníků

Imploze finančních trhů a kolabující bankovní domečky z karet, způsobily dramatický rozpad důvěry a spotřeby, což začalo říjnu/listopadu 2008 přímo ohrožovat pracovní místa ve výrobě.

Graf 1: Míra růstu průmyslové produkce 1991-2008

Zdroj: Evropská komise, Eurostat únor 2009

Transformace finanční krize v krizi ekonomickou s významným dopadem na výrobní zaměstnance a výrobu byla neuvěřitelně rychlá, ovšem odbory před tím varovaly již koncem roku 2007/počátkem roku 2008. Odbory navíc již léta varovaly před nebezpečím „bublin“ a před dopadem příliš expanzních měnových politik (zejména Federal Reserve), jež nadhodnotil potenciál „nové ekonomiky“ na úkor zpracovatelských a popíral potřebu průmyslové politiky ve všech průmyslově vyspělých zemích.

Nedostatečná politická příprava a reakce na tuto transformaci jen zintenzívnily její dopady a současně indikují slepou víru v poctivé trhy a sebe-regulaci, což se projevilo tak katastrofálně.

Shrneme-li to, rozsah a rychlost této krize jsou způsobeny primárně negativním cyklem, generovaným původní sub-primární krizí ve finančním/stavebním/majetkovém sektoru. Mezi-bankovní nedůvěra vedla k nedostatečnému přístupu podnikatelů ke kreditním úvěrům, zejména malých a středně velkých podniků, aby tyto podniky mohly pokrýt své provozní náklady a podporovat nezbytné investice. Řetězový efekt ekonomické nestability pro důvěru spotřebitelů dále zintenzívnil pokles spotřeby vyrobeného zboží. To vedlo k tomu, že zakázkové knihy jsou prázdné, došlo k ohrožení více pracovních míst, což vytváří ještě větší ekonomickou nestabilitu a restrukturalizaci.

Tato převážně finanční krize se setkala s cyklickou krizí nadprodukce a vzájemně se ještě posilují. Ovšem ne všechny země jsou krizí zasaženy stejně. Zatímco Spojené státy americké, Velká Británie, Španělsko a Irsko čelí krizi pocházející z realitního trhu, eurozóna byla zatažena do plné ekonomické krize. Velké nové průmyslové země jako Čína a Indie mají stále pozitivní míru růstu, ale nyní se slabší dynamikou, ovšem tyto pomalejší míry růstu nemohou zastavit nebo kompenzovat celosvětový ekonomický pokles. Proto v tuto chvíli nemůže sehrát úlohu ekonomické lokomotivy pro ekonomický růst žádný světový region. To je fatální situace, zejména pro exportně orientované země.

Míra nezaměstnanosti v Evropské unii rapidně roste a může podle Komise dosáhnout v roce 2009 míry 9,3% a v roce 2010 až 10,2%. Současně mzdy rostou mnohem pomaleji. To může pro evropský interní trh vytvořit devastující pro-cyklický efekt. Tyto negativní cykly vyvolávají spektrum a výhledy deprese a deflace.

Kritický moment úvěrů a zadluženosti

Navzdory miliardám eur, napumpovaným národními vládami do podpory finančních trhů a bankovního sektoru s cílem zajistit, aby úvěry nevyschly, dosáhne jen málo této finanční pomoci na ty, kteří ji skutečně potřebují, aby udrželi reálnou ekonomiku v pohybu a zastavili výše popsany cyklus.

Banky spíše tento kapitál používají na vyvážení vlastních dluhů. Zadlužení vzrostlo díky nadměrnému špatnému souběžnému půjčování v současných letech, opustilo daňové poplatníky jako primární garanty a vedlo ke znovu znárodnění bank.

V důsledku toho mnoho výrobních podniků, zejména v dodavatelských řetězcích, bojuje o to, aby překlenuly kolaps spotřeby. Nejsou to však pouze banky a další finanční instituce, které nashromáždily během posledních let růstu nadměrné dluhy.

Korporační zadlužení v eurozóně dosáhlo kolosální úrovně 11 triliónů dolarů¹. Většina z těchto dluhů by mohla být relativně brzy umořena, pokud by banky nekrátily úvěry s cílem snížit vlastní zadlužení. V důsledku toho se mnoho podniků ocitlo v ještě horší pozici. Buď nebudou podnikatelé schopni nalézt nové financování pro obnovu svých půjček, nebo pokud jde budou schopni najít, budou tyto půjčky předmětem vyšších úrokových měr². V důsledku toho pravděpodobně v nadcházejících měsících rychle, dramaticky, vzroste restrukturalizace v mnohých sektorech, pokud nebude usnadněn přístup k získání úvěrů.

Situace je taková, že absence koherentní a koordinované evropské politické reakce a komplexního a rozsáhlého stimulačního balíčku je pro evropský průmysl devastující. V důsledku toho jsou ekonomické předpovědi růstu pro Evropu pro tento rok mnohem negativnější než odhady pro USA, kde Obamova administrativa spustila rozsáhlý program veřejných výdajů.

V tomto kvazi-politickém vakuu podnikají některé země kroky na ochranu vlastních národních strategických zájmů a průmyslů. Některé členské státy vypracovaly balíčky pro národní ekonomické oživení, které se zaměřují na specifické sektorové problémy, zejména na automobilový sektor. Ovšem nedostatek iniciativ v jiných zemích znamená, že některé členské státy se pokoušejí na cizí účet využít návrhů svých sousedů, což znamená, že dosud vynaložené úsilí a závazky jsou zcela neadekvátní. Navíc z globálního pohledu, i když lídři G-20 podepsali v listopadu 2008 slib, že se vyhnou protekcionistickým opatřením, 17 z 20 zemí G-20 implementovalo 47 opatření, která omezují obchod na úkor ostatních zemí. Dumping vyrobeného zboží a základních kovů na trhy EU dále přizívají tento problém.

Výhled spirály protekcionismu v je tomto kontextu velmi reálný a nebezpečný.

Fakt, že zaměstnanost je chráněna jen ve finančně silných zemích a že to vede ke snižování počtu pracovních míst v zemích, které mají k dispozici méně prostředků, jde zcela zásadně proti myšlence evropské jednoty a podkopává mezinárodní solidaritu v krizi. "Poruchy konkurence" tohoto druhu jsou břemenem pro pracující. Vzhledem k tomu, že jsou hodnotové řetězce všech výrobců složitě propleteny bez ohledu na národní hranice panuje obava, že následky nevyhnutelně spustí řetězovou reakci v celém průmyslu.

Politická rétorika proti protekcionismu musí být zavedena do praxe.

¹ Business Week, 5. února 2009

² Ronald Janssen, Informační bulletin ETUC pro kolektivní vyjednávání 2009/2

Aktivita EU je zásadní. Sociální Evropa musí nabídnout komparativní výhledy pro všechny regiony. Evropský summit k sociálním dopadům krize a dopadům krize na zaměstnanost by byl krokem kupředu, ale i pouhá základní shoda mezi členskými státy o tom vést debatu k těmto problémům byla nemožná. Navržený summit k pracovním místům byl podceněn, navzdory tomu, že v roce 2009 bude 4,5 miliónu zaměstnanců čelit propuštění. Evropa – sociální Evropa – naléhavě potřebuje silné vedení.

Lidská tvář krize: dopady na kováky

V listopadu 2008 upozornil Výkonný výbor EMF na první známky krize, projevující se v kovosektorech, včetně oznámení o snižování výroby a následných ztrátách pracovních míst, primárně v automobilovém sektoru.

O tři měsíce později došlo k dramatickému nárůstu korporálních restrukturalizací, mnoho podniků spustilo schémata hromadného propouštění, včetně oznámení o nuceném propouštění. Zaměstnanci na dobu určitou a agenturní zaměstnanci z výrobních průmyslů zmizeli, což vedlo ke zvýšení nezaměstnanosti a dalšímu snížení spotřeby.

Dopady krize na podnikovou úroveň lze rozdělit převážně do tří skupin:

- 1) „zdravé“ podniky, přímo nebo nepřímo postižené nedostatkem úvěrů nebo zakázek, v důsledku kolapsu poptávky spotřebitelů;
- 2) podniky provádějící ekonomickou restrukturalizaci nebo čelící problémům již před krizí, kde byly zintenzívněny endemické problémy; a
- 3) zbývající řada podniků a sektorů, které v současné době přizívují okolní bouři, a když bude krize přetrvávat, tyto zmizí.

I přes tyto odlišnosti podniky využívají příležitosti, poskytnuté jim krizí, k implementaci příliš dramatického snižování výroby a restrukturalizace, což by jinak bylo považováno za sociálně a politicky nepřijatelné. V období vysoké nejistoty evropských výrobních pracujících EMF zcela odmítá využití současné ekonomické krize k zavádění dalekosáhlých neodůvodněných plánů restrukturalizací bez ospravedlnění a považuje za zásadní zachovat zaměstnanost a průmyslové know-how.

Nárůst tlaku na mzdy a výzvy k větší flexibilitě

Prvními oběťmi v této krizi ve výrobě byli ti nejméně schopní jí čelit, tisíce rizikových zaměstnanců v Evropě. Tisíce agenturních zaměstnanců a zaměstnanců na dobu určitou se staly nezaměstnanými, někdy s okamžitou výpovědí. U těch, kteří ještě stále mají zaměstnání, jsou v rostoucí míře zpochybňována získaná práva, s požadavky na větší flexibilitu a opatření rizikové práce. EMF se velice obává výhledů prodloužené sociální recese v Evropě.

Ze zpráv Eucobanu EMF je evidentní, že je vyvíjen masivní tlak na snižování mezd a pracovních podmínek. Diskuse o nominálních mzdách byly zmrazeny a v některých zemích a podnicích již dochází ke snižování mezd. Je však zřejmé, že snižování mezd v tuto dobu podkope poptávku, dojde ke zopakování chyb u kořenů krize, což dále přiblíží výhledy deflace.

Desítky tisíc výrobních zaměstnanců jsou předmětem mechanismů trhu práce, jako jsou ekonomická nezaměstnanost, krátkodobá práce nebo částečná nezaměstnanost. Tyto termíny jsou v rostoucí míře používány pro charakteristiku celé řady národních opatření, která se výrazně liší v podmínkách garantované úrovně odměňování, opatřeních na školení během špatných dnů a délky období, po které mohou tato opatření platit.

Z analýz národních mechanismů lze vypožorovat, že v převážné míře nejde o nové mechanismy, ale část existujících dobře regulovaných trhů práce. Poskytování dobré úrovně jistoty pracovního místa a sjednaných řešení je nezbytné pro rychlé reagování na

náhlý vývoj produkce, čehož jsme byli svědky. Dopady krize na pracující v zemích s nedostatečně regulovanými trhy práce, slabými mírami kolektivního vyjednávání a jen několika málo mechanismy trhu práce, jsou mnohem vážnější.

Navzdory tomu je odpovědí OECD a Komise na krizi nadále prosazovat nevyvážené politiky flexijisoty zaměřené na další deregulaci trhů práce.

Požadavky na další flexibilitu trhu práce prostřednictvím zvyšování počtu rizikových zaměstnanců lze v tomto kontextu považovat za další přiživování nejistoty a podporu nižší kupní síly v kontextu poklesu důvěry spotřebitelů. Podle EMF jde o kontraproduktivní politické rozhodnutí, naopak, důraz by měl být kladen na posílení dimenze „jistoty“ politik trhu práce.

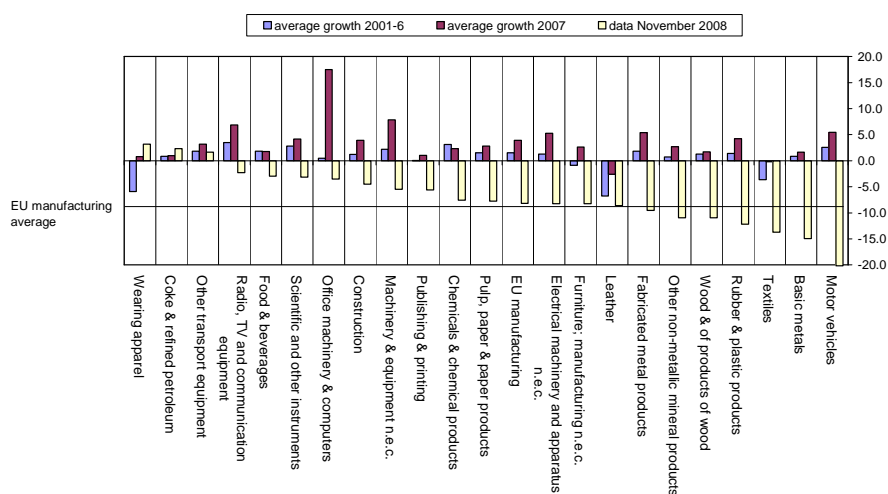
Navíc, jak již uvedl TUAC, finanční krach ještě není u konce. Pokles světových kapitálových indexů nevyhnutelně povede k tlaku na financování penzijních fondů, především ve Velké Británii, Nizozemí a ve Skandinávských zemích, obdobně jako očekávané imploze alternativního průmyslu v roce 2009 – investičních fondů a soukromých kapitálových fondů – do kterých penzijní fondy během posledních pěti let silně investovaly. EMF se proto obává nárůstu hrozby dlouhodobé sociální časované bomby a chudoby ve stáří mnoha zaměstnanců, kteří jsou již nyní z krátkodobého pohledu postiženi krizí ze všech stran.

Náklady této krize nevyváženě dopadají na zaměstnance a daňové poplatníky: podniky, které konzistentně privatizovaly své zisky během období boomu, se nyní prostřednictvím značných dividend pokoušejí zestátnit náklady krize prostřednictvím rušení pracovních míst a zhoršování podmínek.

Jsou rovnoměrně postiženi zaměstnanci ve všech sektorech a zemích?

Dopady krize nejsou zcela stejné ve všech zemích nebo sektorech. Až 6. února 2009 vydala Evropská komise své první omezené vyhodnocení krize ve výrobním průmyslu. V důsledku časového zpoždění sběru dat Komise se přehled, který Komise prezentovala, dotýká pouze počátku krize v reálné ekonomice. I přesto je z celkového obrázku patrný do očí bijící kolaps produkce ve významné řadě sektorů.

Graf 2: Růst průmyslové produkce sektorů a stavebnictví EU

Zdroj: Evropská komise, Eurostat únor 2009

V březnu 2009 provedla EMF svoji vlastní analýzu restrukturalizací oznámených v období od listopadu 2008 - do března 2009; stručný přehled výsledků je následující:

• **Automobilový průmysl**

Jakmile přímý a nepřímý nedostatek úvěrů dopadl na podniky a jejich zákazníky v roce 2008, byl automobilový sektor svědkem dramatického snižování výroby. S více než 12 miliony zaměstnanců závislých na automobilovém průmyslu (2.3 milionů přímo a dalších 10 milionů v návazných sektorech), měl dramatický pokles spotřeby devastující dopad na dodavatelské řetězce.

Současná situace v zaměstnanosti se EMF extrémně týká. V souladu se současným poklesem výroby je přímo ohroženo nejméně 20 % evropské pracovní síly. Téměř všichni zaměstnanci na dobu určitou a agenturní zaměstnanci již byli propuštěni a podmínky zaměstnanců, kteří zůstali v dodavatelském řetězci, extrémně zrizikovely. Počty postižených zaměstnanců se liší – v závislosti na zemi – v průměru od 10% do 30% globální pracovní síly. Již v tuto chvíli proto mluvíme o milionech ztracených pracovních míst v tomto sektoru v důsledku krize. Výhledy pro nadcházející měsíce jsou zcela nejisté. Dočasná opatření v oblasti zaměstnanosti nepostačují. Úroveň zaměstnanosti v období na konci krize pravděpodobně již nedosáhne úrovně z července 2008. Proto jsou nutná opatření pro ty zaměstnance, kteří si již nebudou schopni opět najít práci v tomto sektoru.

Průmysl bude muset zvládnout technologický obrat směrem k "zelenému autu" – což má řadu důsledků. Požadované kvalifikace zaměstnanců se změní. S cílem připravit se na tuto změnu bude především třeba nejprve adaptovat školící/vzdělávací systémy: školení učitelů, vytvoření výukových infrastruktur a vývoj školících plánů a obsahů. Infrastruktura musí být hotová a připravená před příchodem nových automobilových technologií. To rovněž znamená, že musí být co nejrychleji připraveny distribuční energetické sítě, sektor opravárenství a údržby a pravděpodobně i zařízení pro testování flotily (modely pilotních sérií). Zkušenosti s bateriovými technologiemi ukázaly, že rychlý start s relativně jednoduchými modely, ale s masivní výrobou, poskytne efektivní inputy pro zdokonalení technologie. To je to, co se musí stát s novými automobilovými technologiemi v Evropě, a ne někde jinde, pokud bude chtít tento průmysl zůstat silný a být i nadále motorem inovací.

• **Ocel**

Výroba oceli byla těžce postížena globální ekonomickou recesí. Od podzimu roku 2008 byl ocelářský průmysl postížen snížením poptávky ze strany hlavních spotřebitelů stavebního a automobilového průmyslu. Evropská produkce oceli poklesla o 30-50%. Dramatické snižování výroby bylo rovněž důsledkem podnikových rozhodnutí udržet klesající ceny ocelářských výrobků v kontextu redukované poptávky.

Následný dopad na pracující v ocelářství byl drsný. Většina výrobců oceli se pokoušela přečkat kolaps poptávky a udržet si kvalifikovanou pracovní sílu prostřednictvím krátkodobých opatření, ekonomické nezaměstnanosti/částečné nezaměstnanosti, a povinného čerpání dovolené. Tisíce agenturních zaměstnanců a subkontrahentů byly prvními oběťmi krize.

Řada podniků spustila rozsáhlá, náklady snižující opatření. V listopadu 2008 oznámil světově největší výrobce oceli ArcelorMittal globální snížení počtu pracovních míst o 9 000, z čehož 6 000 bylo předpokládáno v Evropě. Toto snižování počtu pracovních míst se původně mělo týkat bílých límečků a podpůrného osazenstva. Vzhledem k tomu, jak se zvýšilo zapojení výrobních zaměstnanců na podnikové úrovni, se EMF obává, že podnik využije příležitosti a krize ke strukturálním změnám svých globálních operací. V lednu 2009 rovněž Corus oznámil snížení počtu pracovních míst v Evropě o 3 500, při vyjádření obdobných obav jako mateřská společnost Tata. Únorové pokusy managementu ThyssenKrupp Steel přepracovat své praktiky průmyslových vztahů prostřednictvím jednostranného vypovězení kolektivních smluv byly odmítnuty. Ztráty

pracovních míst byly oznámeny i v řadě dalších podniků: Duferco, Severstal, SSAB, Sidenor, Celsa, Acerinox, atd.

Podle EMF je zcela nepřijatelné provádět strukturální změny prostřednictvím zakonzervování vysokých pecí a průmyslových závodů, včetně ztráty kvalifikovaných zaměstnanců. Inovace v ocelářském sektoru hrají zásadní úlohu při vytváření nízké – uhlíkaté ekonomiky. Proto je velice znepokojivé, že těžce postiženy byly investice do zařízení výzkumu a vývoje (R&D).

• **Neželezné kovy**

Společnosti působící v oblasti neželezných kovů se nacházejí ve víru krize a rovněž byly postiženy kolapsem cen surových materiálů, které dosáhly bezprecedentních výšek v období 2007-08. Současná situace v sektoru byla zintenzivněna vysokými úrovněmi zadlužení, které se rovněž objevily. Některé sub-sektory v Evropě (např. hliník) již byly ohroženy v důsledku vysokých cen energií, a to je třeba si uvědomit.

Jako klíčový dodavatel zpracovaných kovů jiným sektorům, zejména automobilovému průmyslu (hliník), výrobcům bílého zboží (hliník) a sektoru ICT (vzácné kovy), je sektor neželezných kovů závislý na výkonu ostatních sektorů, které jsou hlavními uživateli jeho produktů. V tuto chvíli snížená poptávka spotřebitelů po tak zvaných "velkých" položkách, jako jsou automobily a bílé zboží, snižuje poptávku po neželezných kovech, zejména po hliníku.

Pokusy řady velkých společností prodat aktiva a doly s cílem vyřešit současné problémy s likviditou veřejně demonstrovaly vážnost krize pro tento průmysl (např. současné pokusy Rio Tinto prodat doly v Austrálii). V souvislosti se suverénními fondy, jedinými reálnými zdroji investic (zejména Čína), je třeba si položit strategickou otázku o právech průmyslového vlastnictví a udržení evropských inovací; například čínský zájem o hliníkářské technologie Rio Tinto (původně Pechiney ve Francii).

V podmínkách sociálních opatření několik společností, působících v oblasti neželezných kovů, oznámilo hromadné propouštění. Alcoa redukuje svou celosvětovou pracovní sílu o cca 15 000 osob a hodlá prodat řadu evropských podnikatelských jednotek, které v současné době zaměstnávají cca 10 000 osob. Rio Tinto plánuje redukcii své celosvětové pracovní síly o 14 000 osob. Několik dalších podniků, např. Umicore, Luvata, oznámilo využití zkrácení pracovní doby a dočasného propouštění. Přímá a nepřímá zaměstnanost v sektoru neželezných kovů dosahuje zhruba 450 000 osob, což z těchto indikací činí znepokojivou známku pro celý průmysl.

• **Lodářství**

Po skutečném boomu lodářství v současné době, se silným růstem globální poptávky po nových lodích a výstavbě značných nových lodářských kapacit zejména v Asii, došlo náhle v důsledku krize k ostrému poklesu nákladní dopravy.

Poptávka po lodích na tak zvaném masivním trhu (tankery, kontejnery, suchá vykládka atd.) vyschla a očekává se, že zůstane slabá. Evropští výrobci lodí jsou aktivní zejména v tržních výklencích (tj. osobní plavidla s vysokou přidanou hodnotou) a mají jen malý podíl na masivním trhu. Některé loděnice v Německu (Meklenbursko – Horní Pomořansko), Polsku, Chorvatsku a Rumunsku jsou přesto v těchto segmentech aktivní. *Daewoo-Mangalia Heavy Industries*, loděnice, opravná loď a konverzní společnost umístěná v Magnalii v Rumunsku údajně diskutuje propouštění.

Vyvstaly obavy, že kolabující masivní trh zapříčiní přesun asijských loděnic do všech tržních výklenků. Výsledkem může být cenová válka a nárůst dotací, jaký jsme zaznamenali již koncem 90. let – soutěž, kterou Evropa nebude schopná ustát. V tomto spektru se vytváří nový zájem oživit přerušovaná jednání OECD o globální dohodě v oblasti lodářství, obsahující i otázku cen a dotací.

Vzhledem k velkým kapitálovým požadavkům a nutnosti poskytnout zálohové financování lodí před dodáním trpí rovněž evropský lodářský průmysl vážným nedostatkem úvěrů.

Banky odmítají poskytovat nebo rozšiřovat financování zakázek. To vše vede k výzvam vytvořit evropský garanční fond pro financování lodí, po kterých je poptávka, jak již bylo uvedeno ve zprávě z roku 2005 LeaderSHIP 2015.

Zatímco většina evropských loděnic dokončuje existující kontrakty, výhled na nové zakázky je bezútešný a řada nových zakázek na vybudování nových lodí byla zrušena (30 zrušení v Německu, zrušení výletní lodi v STX Europe). V Německu došlo k bankrotům (SMG, Cassens, Lindenau, SSW) – částečně v důsledku krize. Doposud jsme neobdrželi bankrotům také poslední době došlo v Norsku, kde se loděnice Karlsund 10. března 2009 dostala po finančních problémech do nesolventnosti. Loděnice zaměstnává 130 lidí. Dosud jsme neobdrželi žádné zprávy o hromadném propouštění v důsledku krize s výjimkou tureckých loděnic. Ovšem v STX Europe však došlo k propuštění dočasných zaměstnanců, k zavedení zkráceného pracovního úvazku (Francie) a dochází k dočasnému propouštění zaměstnanců. Situace v Turecku je obzvláště drsná vzhledem ke 140 zrušením zakázek z důvodu krize a propuštění ca 50% z celkového počtu 35 000 zaměstnanců.

• ICT

Ještě před krizí procházel průmysl ICT transformací od výroby ke službám, a směrem k nové generaci výrobních metod. Konvergence produktu vede k revoluci úlohy průmyslu ICT a dopady *ukotvení* ovlivňují ICT ve vztahu k inovacím ve všech základních kováckých sektorech.

Důsledkem finanční krize je nárůst obtíží při hledání financování a úvěrů, což vede k potenciálnímu poklesu inovací a vývoje R&D, souvisejícího s podnikáním. Otázka financování však pravděpodobně nebude vyřešena, dokud nebude rekapitalizován bankovní sektor.

Ekonomický zmatek je výzvou pro průmysl, ale může rovněž stimulovat objevy nových technologií. To jsou zkušenosti z dřívější ekonomické krize. Po krizi v Asii koncem 90. let a splasknutí dot.com bubliny došlo k položení základů širokého vývoje, a to v souladu s nárůstem používání internetu. Stabilní cash flow však je klíčem dlouhodobého úspěchu průmyslu.

Podniky, které mají dostatek hotovosti na počátku ekonomické krize, jsou schopné využít příležitosti a převzít konkurenty a nakoupit aktiva za snížené ceny.

Malé podniky mohou rovněž využít nových příležitostí. Google a Skype jsou příklady malých podniků začínajících uprostřed recese. Oba zavedly tzv. rozvratné technologie (technologické inovace, které zlepšují produkt nebo služby takovým způsobem, který trh neočekává, typicky s nižší cenou nebo navržené pro různé spektra spotřebitelů), které prokázaly svou vysokou úspěšnost a vliv na vývoj dalších inovací.

Současná krize bude mít pravděpodobně stejné rysy, a pokud se tak stane, musejí být evropské inovace v čele. Namísto snižování výdajů na inovace je důležité si uvědomit, že inovace jsou klíčem oživení a že ICT může posílit ekonomické oživení ve všech sektorech.

Vedle stimulačních balíčků předložených vládami musí průmysl ICT nadále investovat do infrastruktur a nákladově efektivních služeb, jako jsou sítě příštích generací (NGN). EU začlenila inovace ICT, jako jsou širokopásmové sítě, do svého návrhu společných ekonomických stimulů.

Inovace musí jít ruku v ruce s přeškolením kompetentní pracovní síly a kontinuálními investicemi do školení, což zajistí, že Evropa zůstane v inovacích na vrcholu.

• Mechanické strojírenství

Situace se liší v závislosti na jednotlivých subsektorech. Obecný kontext je takový, že zaměstnanost dosáhla vrcholu v polovině roku 2008. Zakázkové knihy jsou stále plné. Všechny subsektory však zaznamenávají nižší počet zakázek ve srovnání s mimořádně dobrou situací v roce 2008.

Zemědělské strojírenství: Dopady krize jsou spíše nízké, záleží na podniku a umístění trhů.

Stavební strojírenství: Plně zasaženo krizí, zejména po krachu bytové výstavby ve Velké Británii a Španělsku. Situace je velice obtížná, většina je nucena k plánům propouštění, což se týká všech typů pracovních kontraktů, ještě probíhajících nebo již ukončených.

Nástrojařství: Sektor je těžce zasažen krizí. Investice do nástrojů jsou výrazně nižší než v předcházejících letech (-60% přijatých zakázek, ve srovnání leden 2009/listopad 2008).

Nástroje pro ocelářský průmysl: Těžce zasažen.

Průmyslové ventilace (elektrárny): Omezený příjem zakázek.

Tiskařské stroje a textilní stroje: subsektory jsou ve velmi špatném stavu.

Tomuto sektoru obecně dominovaly malé a středně velké podniky, které jsou přímo zasaženy nedostatkem úvěrů a obtížemi získat půjčky.

Cykly podnikání v sektorech mechanického strojírenství byly vždy cyklické, a proto jsou dobře zavedeny nástroje pro zvládnutí nestability flexibilním způsobem.

S výjimkou subsektoru stavebního strojírenství, jsou dopady krize takové, že je lze zvládnout.

Paralelně budou potřebovat, nové, objevující se a inovační sektory ze střednědobého hlediska rostoucí počet zaměstnanců: obnovitelné energie jsou strategickým subsektorem.

• **Letectví**

Evropský letecký sektor právě začíná pociťovat dopady krize. Hlavní smluvní podniky stále vyřizují zakázkové resty (tj. Airbus a Dassault), produkční úrovně jsou stále vysoké, i když se produkční míry zpomalují. Vzhledem k dlouhým výrobním cyklům v sektoru je typické, že se zpomalení projevuje později než v ostatních sektorech. Indikátorem budoucích obtížných časů je pokles údajů v oblasti osobní a nákladní přepravy. Odhaduje se, že osobní přeprava poklesne v roce 2009 o 3% a nákladní přeprava o 5%. V předcházejících letech docházelo k silnému nárůstu osobní přepravy (v průměru 5% ročně v období 2003-2007).

Finanční situace zákazníků vzbuzuje obavy. Letecké společnosti již byly významně zasaženy nárůstem cen benzínu v roce 2008 a jsou nyní dále oslabeny dopady úvěrové krize. Pokles letecké dopravy a finanční obtíže mohou vést k rušení nebo zpoždění zakázek. Očekává se, že zakázky v Airbusu a Boeingu poklesnou o 50-60%. Země jako Francie a Německo se rozhodly poskytnout zákazníkům finanční dotaci.

Dosud nedošlo k významnému propouštění u hlavních kontrahentů, ale Airbus pokračuje v implementaci svého restrukturalizačního programu Power8. Náš přehled však ukazuje, že s dočasnými zaměstnanci nejsou prodlužovány pracovní smlouvy (tj. Airbus, Bombardier).

Očekává se, že dopady krize nejhůře pociťí subdodavatelé. Jejich finanční situace je z důvodu významných investic, které museli realizovat v kontextu sdílení rizik v rámci nových partnerských programů (A380, A350, B787, atd.), křehká. Opoždění zakázek a snížení míry výroby může tyto podniky ohrozit. Snížení pracovní doby zavedla společnost SNECMA ve Francii a Rolls Royce oznámil globální zrušení 1 500 – 2 000 pracovních míst v oblasti civilních motorů (většina ve Velké Británii) z důvodů očekávaných rušení zakázek.

Vojenské a kosmické sektory jsou zatím v Evropě vůči krizi imunní vzhledem k tomu, že vládní výdaje zatím nebyly postiženy. Lze však očekávat, že krize bude mít dopady i na úroveň budoucích rozpočtů na obranu. Významné opoždění výroby A400M ovšem není

možné spojovat s ekonomickou a finanční krizí. Pochybnosti o spolehlivosti kontraktů však vzbuzují obavy v tomto již tak obtížném klimatu.

- **Bílé zboží**

Výroba bílého zboží byla těžce zasažena kolapsem poptávky spotřebitelů z důvodů finanční a ekonomické krize. Již před krizí došlo k významné relokaci výroby menších domácích spotřebičů na východ a mimo EU.

V roce 2008 byli téměř všichni výrobci domácích spotřebičů zasaženi vážným snížením výroby a následným uzavíráním výrobních kapacit v Evropě. Řada podniků oznámila rozsáhlé restrukturalizace a ztráty pracovních míst. V prosinci 2008 oznámil Electrolux své plány propustit celosvětově 3 000 zaměstnanců a pracovní místa a závody jsou ohroženy mimo jiné rovněž v Merloni, Bosch-Siemens, Candy, Indesit, Teka, Whirlpool.

V roce 2009 se změnilo jen málo a situace se dále přiosťřila. Aby se udržela výroba a pracovní místa jsou pro sektor důležité inovace zaměřené na vývoj energeticky efektivních produktů. Vývoj pravidel EU o rozšíření energeticky efektivních standardů na více bílého zboží prostřednictvím revize směrnice Eco-Design poskytuje příležitost podporovat tyto inovace v tomto sektoru.

- **Výtahy**

Sektor výtahů zatím krizi plně nepociťuje, s výjimkou oblasti výroby. Zaměstnanci výrobních podniků, tj. ThyssenKrupp Elevators a OTIS, jsou předmětem povinného čerpání dovolené a krátkodobých opatření, čelících snížení výroby. Instalační oblasti – úzce propojené se stavebním sektorem – pocítují dopady krize. Oblasti údržby a služeb – povinné ve světle bezpečnostních opatření – začnou pocítovat dopady přímo koncem roku 2009 a v roce 2010.

Využít krizi jako příležitost: rámec pro udržitelnou evropskou výrobu

Udržitelný růst závisí na silném zpracovatelském průmyslu. Dnešní krize vyžaduje urychlené akce národních a evropských politiků.

Recese v Evropě vyžaduje okamžité strategie pro udržení výrobních zařízení a pracovní síly. Nynější krize ovšem současně skýtá bezprecedentní příležitost podpořit novou sociální a zelenou dohodu v Evropě.

1. Regulovat finanční trhy a zajistit, aby peníze daňových poplatníků dorazily do podniků zápasících o přežití

Re-regulace a vhodný dozor nad finančními trhy je nutný pro zajištění toho, aby došlo k další podpoře, spíše než dalšímu ohrožení růstu reálné ekonomiky.

EMF požaduje:

- lepší regulaci finančních trhů prostřednictvím vytvoření evropského dozoru, vytvoření evropské ratingové agentury, regulace investičních fondů/soukromých kapitálových fondů/neregulovaných trhů a zákazu krátkodobého prodeje;
- dostat stínový bankovní sektor pod regulační rámec Basel;
- vytvořit evropský re-kapitalizační fond;
- vypořádat se s bonusovými systémy, které podporují krátkodobé rozhodování;
- transparentnost offshorových aktivit a zrušení daňových rájů;
- vytvořit výbor bezpečných finančních produktů;
- zavést Tobinovu daň; a
- zakázat zabavení majetku lidem pro nesplacený hypoteční dluh v případě, že tito nejsou schopni splácet své hypotéky (např. prostřednictvím organizace systému pojištění pro případy poklesu příjmu).

Je nutné zavést veřejnou kontrolu a zajistit tak, aby banky poskytovaly peníze daňových poplatníků prostřednictvím úvěrů podnikům bojujícím o přežití, zejména malým a středně velkým podnikům a těm, které jsou součástí dodavatelských řetězců.

2. Již dnes vytvořit základy pro výzkum a vývoj, investice a podněty do dlouhodobě udržitelné výroby a spotřeby

I při uznání úsilí řady zemí se EMF obává, že to je příliš málo a příliš pozdě a vyzývá k rozsáhlejšímu, silnějšímu a strategicky koordinovanému evropskému stimulačnímu balíčku na podporu spotřeby a zaměstnanosti.

Srovnání národních stimulačních balíčků v průmyslově vyspělých ekonomikách demonstruje potřebu větších vizí ze strany evropských vlád, zejména co se týče stimulů pro udržitelný rozvoj. Členské státy EU musí začít implementovat tyto plány konkrétně, protože krize zasahuje podnikatele a i zaměstnance a již bylo ztraceno mnoho času.

Evropské členské státy a globální obchodní partneři musí koordinovat své plány průmyslového oživení mnohem opatrněji, aby zabránili hrozbě politik protekcionismu ve smyslu 'ožebračme svého souseda'. Je naléhavě nutná větší evropská koordinace a transparentnost národních a regionálních podpor podniků.

Státní pomoc (přímá nebo prostřednictvím garancí půjček) na podporu zaměstnanosti v podnicích, postižených úvěrovou krizí, musí být založena na podmínkách, které garantují, že:

- podniky, které obdrží fondy, nebudou provádět nucené propouštění;
- nedojde k žádnému snižování mezd a budou respektovány kolektivní smlouvy;

- během období snížené výroby bude zaměstnancům poskytováno školení, za účelem získání kvalifikace, která zlepší jejich výhody zaměstnanosti;
- veřejná podpora nepůjde do kapes akcionářů prostřednictvím dividend nebo jiných forem akcionářských zpětných odkupů;
- v co největší míře by podpora měla podporovat vývoj nových produktů (v souladu s ekologickými kritérii).

Je nutné, aby politici lépe řešili specifickou situaci malých a středně velkých podniků, a to zejména nedostatečný přístup ke kreditům a půjčkám. V současné době nedosahují fondy určené pro malé a střední podniky svého cíle. Malé a střední podniky jsou jako motor pro vytvoření pracovních míst v Evropě zásadní pro zabezpečení toho, že se evropský průmysl po krizi vynoří silněji.

Zlepšení prodeje nových nízko-emisních vozidel v některých zemích demonstruje důležitost okamžitého zavádění poptávkových politik, jako jsou šrotovné pro vozidla a bílé zboží, stimuluje poptávku po nových, energeticky efektivních modelech nahrazujících stará vozidla a spotřební zboží. Zboží s nižšími úrovněmi standardů energetické efektivity by mělo být postupně na trhu EU zakázáno.

Z dlouhodobého hlediska je EMF zastáncem okamžitého vytvoření Euro-bondů pro euro-zónu, což poskytne větší stabilitu slabším, exponovanějším ekonomikám, které v nedávných týdnech zaznamenaly kolaps úvěrových ratingů. Zisk z těchto bondů by měl být shromažďován prostřednictvím Evropské investiční banky (EIB), aby vytvořil rezervoár financí pro investice do strategických projektů zaměřených na zelený evropský průmysl a podporu nových technologií.

Iniciativa „chytrého růstu“ by měla zahrnovat investice jak do nových staveb, tak do zdokonalení udržitelných budov, zejména do veřejné bytové infrastruktury a průmyslových budov, investic na podporu energetické efektivity, včetně nárůstu kapacit generování obnovitelných energií a vývoje technologií na zachycování uhlíku. Investování do nízkodopadových dopravních plánů, lokalizovanější produkce a lepšího managementu odpadů. Výroba by měla mít přístup k vládou podporovaným investičním fondům, určeným na podporu inovací a designu zelených technologií a procesů v automobilovém, strojírenském, vědeckém a zpracovatelském průmyslu.

Pro implementaci akčních plánů navržených Evropskými technologickými platformami (ETP) musí být dostupné evropské financování s podmínkami, zajišťujícími že výzkum a vývoj prováděný a financovaný Evropou využije výsledky pro výrobu v Evropě. EMF požaduje, aby odbory hrály statutární úlohu ve všech technologických platformách, obdobně jako v případě Evropské technologické platformy ocelářství.

EMF podporuje na podporu tržního zavádění nových inovací další vývoj nově vytvářených nástrojů pro průmyslovou politiku, jako jsou společné technologické iniciativy, tvorba vedoucích trhů, inovativní veřejné zakázky a akční plán udržitelné výroby a spotřeby.

3. Vyhnout se sociální recesi a udržet v bezpečí kvalifikovanou pracovní sílu, připravenou pro období oživení

V kontextu dnešní ekonomické restrukturalizace má úloha sociálního dialogu a kolektivního vyjednávání na lokální, národní a evropské úrovni rozhodující význam. K překonání současné krize je nutná silnější spolupráce mezi sociálními partnery na všech úrovních.

Z krátkodobého hlediska je třeba plně využít všech nástrojů změkčujících opatření trhu práce dostupných v různých zemích k udržení a na podporu pracovní síly, ať již přímo zaměstnané, agenturní a sub-kontrahované. Je nutný určitý rámec pro dočasná opatření trhu práce, nutná k zajištění kombinování krátkodobé práce s vhodným školením a garantováním úrovně mezd. EMF volá po společných minimálních standardech EU pro tyto nástroje trhu práce a jejich dostupnosti ve všech evropských zemích.

Mzdová umírněnost jen dále krizi zintenzivní. Zachování kupní síly má ústřední význam. Proto by měli být pracující spravedlivě kompenzováni za dosažené zisky z produktivity. Pracujícím by měly být prostřednictvím systémů sociálního zabezpečení kompenzovány jakékoliv ztráty platu v důsledku krátkodobých opatření nebo dočasného propuštění.

To, že krizí jsou postiženy celé sektory, znamená, že propuštění zaměstnanci jen těžko hledají zaměstnání ve své oblasti aktivit, přičemž mohou zjistit, že jiné sektory vyžadují jinou kvalifikaci, což jim znesnadní vstup do nového sektoru. To posiluje důležitost vzdělávání a školení v přechodových fázích. Jako součást agendy anticipace by období nižší výroby mělo být využito pro investování do vzdělávání a školení zaměstnanců pro zajištění dlouhodobé jistoty zaměstnanosti.

Co nejdříve by měly být zpřístupněny cesty zaměstnanosti do podobných sektorů a rostoucích sektorů, jako jsou obnovitelné energie. V minulosti prokázaly *Beschäftigungsgesellschaften* nebo *cellules de reclassement* a jiné systémy pomáhající nezaměstnaným nalézt nová pracovní místa svoji užitečnost, pokud byly dostatečně financovány. Podobně rozsáhlý model je nezbytný pro mnoho postižených zaměstnanců, zejména v automobilovém sektoru a jeho dodavatelském řetězci. Proto EMF volá po koherentním a dostatečně financovaném systému ve všech evropských zemích, založeném na evropském rámci.

I když EMF vítá rozšíření rozsahu Evropského fondu globalizace, je přesvědčena o tom, že jeho zdroje jsou z hlediska rozsahu současné krize příliš omezené. EMF proto vyzývá k přeorientování Evropské sociálního fondu tak, aby umožnil podnikům a odborům přístup k těmto zdrojům, které by pomohly přeškolit a podpořit zaměstnance, kteří se stali obětmi krize.

Je třeba celkově udržet zaměstnanost, a proto by podniky měly zajistit, aby zaměstnance odcházející do důchodu nahradili zaměstnanci noví, a aby byly udrženy učňovské programy.

Tyto strategie spoléhají na včasné a adekvátní informování a konzultování zaměstnanců. Evropská restrukturalizace musí být předmětem vhodného informování a konzultování na evropské úrovni. Sjednaná řešení pro restrukturalizaci musí být upřednostněna ve všech závodech a ve všech zemích.

Pro EMF je solidarita v kolektivním vyjednávání společně s výše uvedenými politickými nástroji³ zásadním nástrojem na obranu zájmů zaměstnanců v současné krizi. Kolektivní vyjednávání musí bránit aktivní mzdovou politiku s cílem silného nárůstu reálných mezd a podpory příjmu, vyjednaných řešení týkajících se pracovní doby, opatření k nesnižování mezd a posílení minimálních mezd.

Redistribuce bohatství a příjmů jsou v současné situaci nejlepšími prostředky na podporu ekonomického oživení.

4. Podporovat nový model korporačního řízení, který vydláždí cestu udržitelnému rozvoji podniků a zaměstnanosti

Současná krize demonstruje nutnost hluboké renovace současného modelu korporačního řízení, který ukázal své hranice. Potřebujeme nový model, který dá zaměstnancům silnější slovo v korporačních strategiích a zabrání excesům finančního kapitalismu, který oslabil dlouhodobý korporační vývoj. EMF požaduje:

- Efektivnější zapojení zaměstnanců v podnicích prostřednictvím posílení informačních/konzultačních a participačních práv jak na národní, tak na evropské

³ Výbor EMF pro politiku kolektivního vyjednávání přijal na svém jednání 24. – 25. března 2009 společnou linii solidarity v kolektivním vyjednávání v současné krizi: viz rezoluce

úrovni. Zaměstnanců se obávají o udržitelný vývoj svých podniků a chtějí být lépe zapojeni do formování budoucnosti svých podniků prostřednictvím participace při vývoji podnikových politik. Aby toho dosáhli, musí být včas informováni a konzultováni o plánovaných rozhodnutích podniku. Musí mít možnost vyjádřit svůj názor, který bude managementem zohledněn.

- Participaci v rozhodovacích orgánech (jako jsou dozorčí rady nebo správní orgány), která musí být podporována a rozšířena v celé Evropě.
- Nadměrná nerovnováha platových struktur mezi vyšším managementem a jejich pracovní silou musí být znovu vyvážena (tzn. maximální bonusy udělované top managementu musí být regulovány). Zaměstnanci by měli být spravedlivě kompenzováni za zisky produktivity dosažené jejich podnikem. Je nutné spravedlivěji vyvážit podíl mezi ziskem a mzdami, aby se podpořila kupní síla zaměstnanců.
- Je třeba, aby politici řešili skutečnost, že mnoho podniků využívá rušení pracovních míst a programy snižující náklady jako jediné prostředky udržení ziskových marží podniků.
- Distribuce akcionářských dividend by neměla být prováděna na úkor zaměstnanosti a investic, které jsou předpokladem garantování budoucnosti.
- Podniky musí vyvíjet proaktivní školící politiky s cílem rozvíjet zaměstnatelnost zaměstnanců a garantovat zaměstnanecké příležitosti.

Efektivní a silnější zapojení zaměstnanců je předpokladem zajištění udržitelné budoucnosti podniků a zajištění sociálně odpovědného přechodu na post-krizovou ekonomiku.

Manifest za více a lepší průmyslová pracovní místa

V listopadu 2008 přijal Výkonný výbor EMF *Manifest za více a lepší průmyslová pracovní místa*, který stanovuje klíčové požadavky EMF k průmyslové politice do mnohem větší hloubky.

<http://www.emf-fem.org/Areas-of-work/Industrial-Policy/EMF-Manifesto-for-more-and-better-industrial-jobs>

Brusel, 30. března 2009